

**KSIĘGA DOBRYCH PRAKTYK
W ZARZĄDZANIU PRZESTRZENIĄ
(KRAJOBRAZY WARMII I MAZUR)**

**SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
ROZWOJU ORGANIZACJI OBYWATELSKICH NA LATA 2018–2030 PROO**

Spis treści

I. Krajobrazy

Czym jest krajobraz?

Komponenty krajobrazu

Kto odpowiada za krajobraz?

Przekształcenia krajobrazu

Formy ochrony krajobrazu

Dlaczego powinniśmy właściwie kształtować krajobraz?

II. Krajobrazy Warmii i Mazur

Krajobrazy Warmii i Mazur

Walory krajobrazu

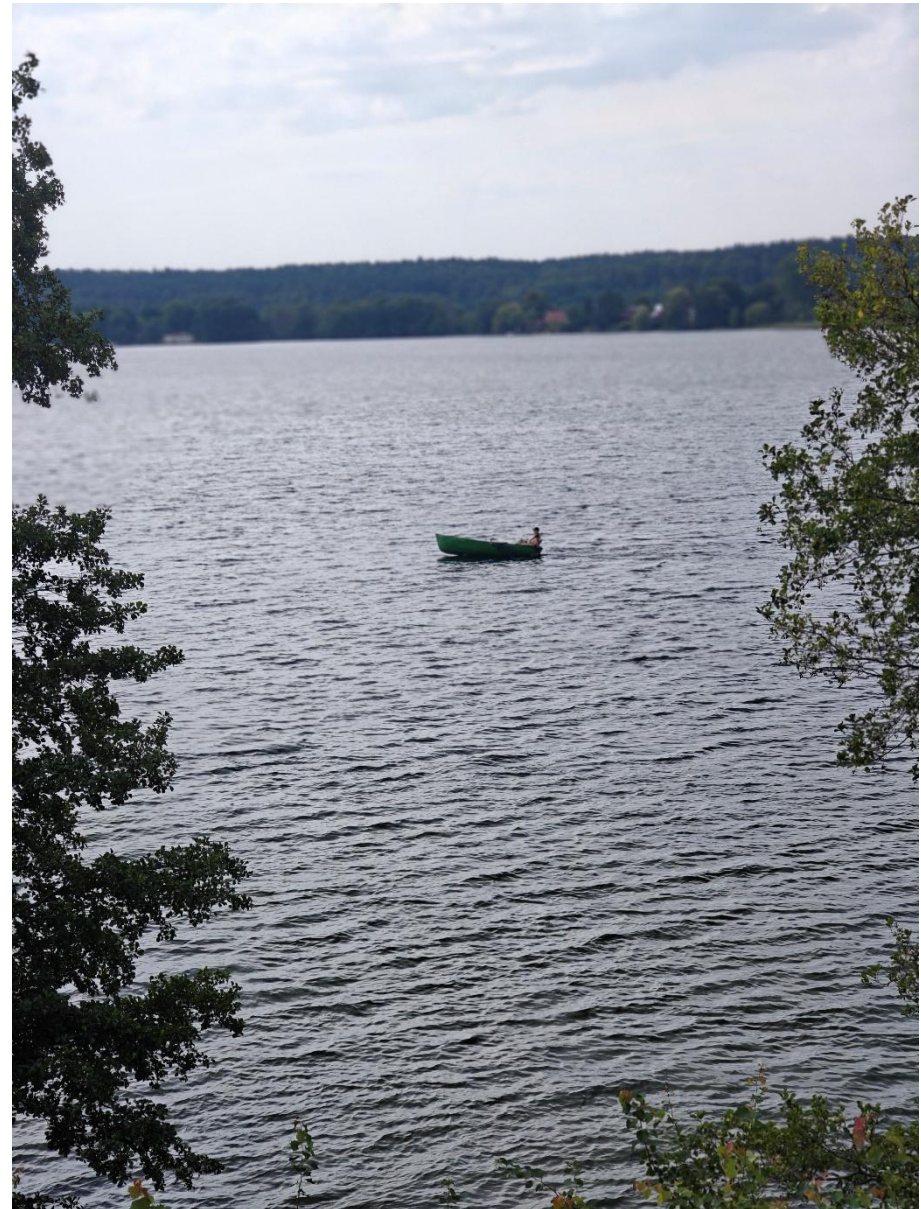
Przekształcenia krajobrazu

Formy ochrony krajobrazu

Każdy z nas ma wpływ!

III. Katalog dobrych praktyk

1. Zadbaj o porządek
2. Zadbaj o budynki i budowle
3. Stwórz estetyczny i bioróżnorodny ogród
4. Zadbaj o estetykę otoczenia
5. Myśl o sobie i o innych
6. Nie wyróżniaj się
7. Mniej znaczy lepiej
8. Doceniaj tradycję i specyfikę miejsca
9. Obserwuj i inspiruj się naturą
10. Wpisz się w krajobraz

KRAJOBRAZY

CZYM JEST KRAJOBRAZ?

Definicji krajobrazu jest wiele. Najogólniej mówiąc, krajobraz to wszystko, co nas otacza. To co piękne, ale też to, co nie jest atrakcyjne.

Krajobraz to obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich.

(Europejska konwencja krajobrazowa)

Krajobraz to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka.

(Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)

Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

(Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

KOMPONENTY KRAJOBRAZU

Zgodnie z metodą jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych, podstawowymi elementami wnętrza architektoniczno-krajobrazowego są: **ściany** (konkretne, subiektywne i obiektywne), **płaszczyzna pozioma, sklepienie i bryły wolnostojące.**

(Bogdanowski, 1976, 1990)

Inna z metod podziału komponentów krajobrazu wskazuje, że na krajobraz składają się: **punkt, linia, płaszczyzna i bryła.**

(Bell, 1993, 1999)

KTO ODPOWIADA ZA KRAJOBRAZ?

Krajobraz jest kluczowym elementem dobrobytu całości społeczeństwa i jednostek, a jego ochrona, a także gospodarka i planowanie **niesie w sobie prawa i obowiązki dla każdego człowieka.**

(Europejska konwencja krajobrazowa)

Za krajobraz odpowiadamy wszyscy. Każdy z nas, niezależnie od tego, czy jest mieszkańcem, turystą, urzędnikiem, projektantem, deweloperem czy przedsiębiorcą. Każdy z nas ma ogromny wpływ na kształt krajobrazu, w jakim przebywamy.

PRZEKSZTAŁCENIA KRAJOBRAZU

Każdy z nas odpowiada za ład przestrzenny oraz za przekształcenia krajobrazu. Od naszych decyzji zależy, w jakim krajobrazie przebywamy.

Ład przestrzenny - ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, kompozycyjno-estetyczne.

(Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)

Nowe wydarzenia w rolnictwie, leśnictwie, technikach produkcji przemysłowej i wydobywczej, jak również w planowaniu regionalnym i miejskim, w transporcie, infrastrukturze, w turystyce i rekreacji oraz — na poziomie bardziej ogólnym — w gospodarce światowej, w wielu przypadkach przyspieszają **przekształcanie krajobrazów**.

(Europejska konwencja krajobrazowa)

Gospodarowanie krajobrazem to działanie, z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

Planowanie krajobrazu to skuteczne działanie perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów.

(Europejska konwencja krajobrazowa)

FORMY OCHRONY KRAJOBRAZU

Formami ochrony przyrody są:

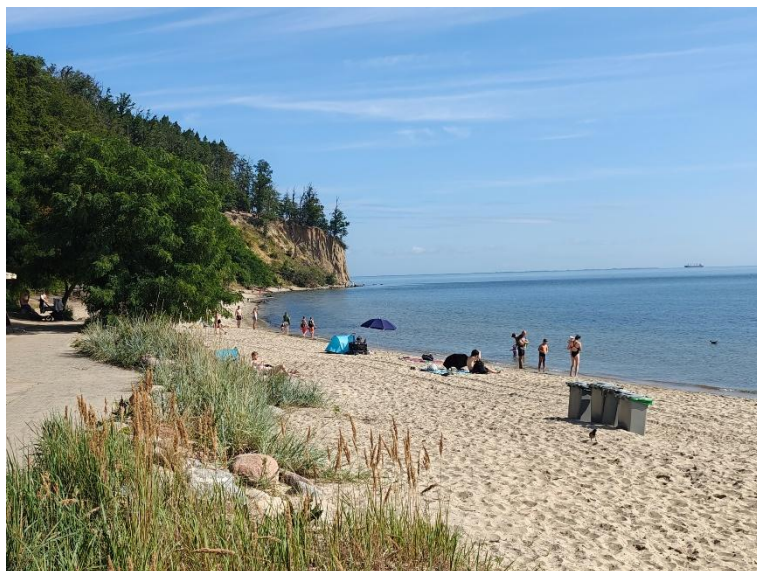
- parki narodowe;
- rezerваты przyrody;
- parki krajobrazowe;
- obszary chronionego krajobrazu;
- obszary Natura 2000;
- pomniki przyrody;
- stanowiska dokumentacyjne;
- użytki ekologiczne;
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

(Ustawa o ochronie przyrody)

Park krajobrazowy to obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Obszar chronionego krajobrazu to tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy to fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Ochrona krajobrazowa – zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu.

(Ustawa o ochronie przyrody)

Ochrona krajobrazu to działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

(Europejska konwencja krajobrazowa)

DLACZEGO POWINNIŚMY WŁAŚCIWIE KSZTAŁTOWAĆ KRAJOBRAZ?

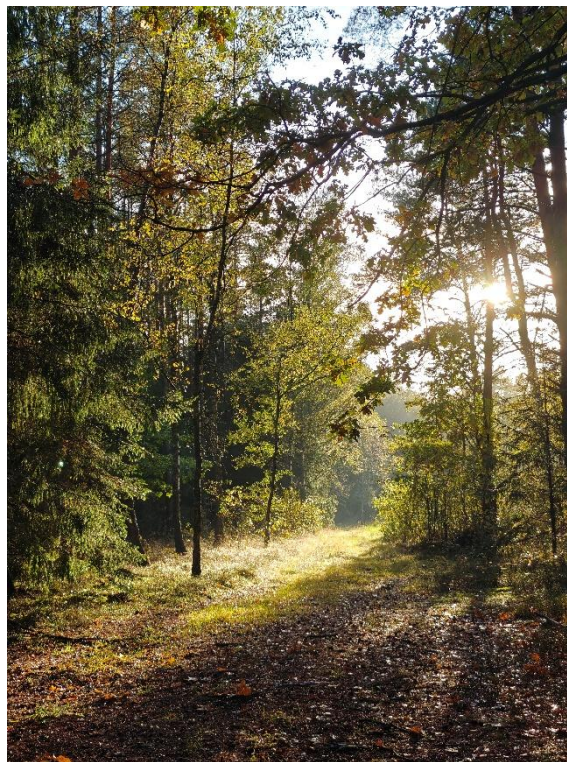

Krajobraz pełni ważną rolę w publicznych zainteresowaniach dziedzinami kultury, ekologii i sprawami społecznymi oraz **stanowi zasób sprzyjający działalności gospodarczej**; jego ochrona, a także gospodarka i planowanie mogą przyczyniać się **do tworzenia zatrudnienia**.

Ludzie pragną cieszyć się krajobrazami o wysokiej jakości oraz pełnić aktywną rolę w kształtowaniu krajobrazów.

(Europejska konwencja krajobrazowa)

KRAJOBRAZY WARMII I MAZUR

KRAJOBRAZY WARMII I MAZUR

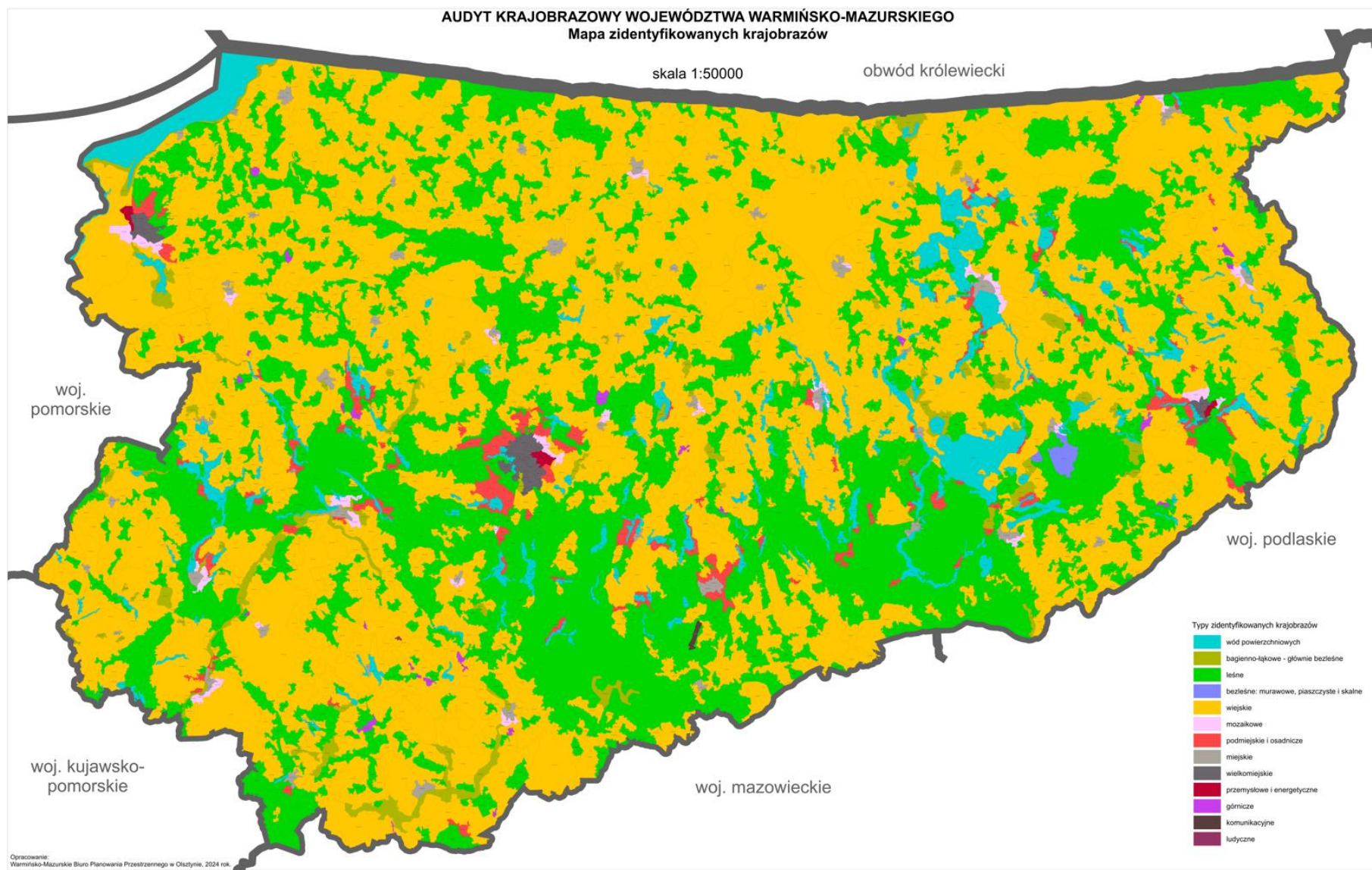

Zróżnicowany krajobraz jest wyrazistym i rozpoznawalnym wyróżnikiem regionu, definiującym nie tylko jego zasoby naturalne i tożsamość przestrzenną, ale także stanowiącym świadectwo historycznego rozwoju. Kontrastują tu ze sobą unikatowe scenerie krajobrazów: deltowego, równin morenowych i pagórków oraz wzgórz pojeziernych, dużej liczby jezior, kompleksów leśnych oraz terenów rolnych, na które nakłada się bogate dziedzictwo kulturowe.

(Audyty 2025)

W niniejszym rozdziale odnosimy się do całego obszaru województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: Audyt krajobrazowy województwa warmińsko-mazurskiego. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie. Olsztyn 2025.
Dostęp online do pełnej wersji: <https://www.wmbpp.olsztyn.pl/audyt krajobrazowy/>

WALORY KRAJOBRAZU

Walory krajobrazowe – wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, estetyczno-widokowe obszaru oraz związane z nimi rzeźba terenu, twory i składniki przyrody oraz elementy cywilizacyjne, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka.

(Ustawa o ochronie przyrody)

Analizowany obszar słynie ze swoich walorów krajobrazowych, co powoduje duże zainteresowanie wśród turystów, ale również deweloperów. Struktura przestrzenna województwa podlega nieustannym zmianom. W ostatnich latach obserwujemy znaczący wzrost zainteresowania inwestowaniem na terenach o wysokich walorach krajobrazowych w regionie.

Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania

Stan w dniu 1 stycznia
Geodesic area by land use
As of 1 January

Wyszczególnienie Specification	2015	2020	2023	2024	
	w ha in ha				w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Powierzchnia ogólna Total area	2 417 347	2 417 347	2 417 371	2 417 371	7,7
w tym: of which:					
Użytki rolne Agricultural land	1 306 731	1 314 318 ^a	1 311 959 ^a	1 310 837 ^a	7,0
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione Forest land as well as woodland and shrubland	796 091	794 844	797 910	798 982	8,4
Grunty pod wodami Lands under waters	136 757	137 345	137 955	138 076	17,6
Grunty zabudowane i zurbanizowane Built-up and urbanised areas	92 679	95 131 ^b	97 610 ^b	98 596 ^b	5,3
Nieuzyski Wasteland	74 688	66 985	65 782	65 650	14,1

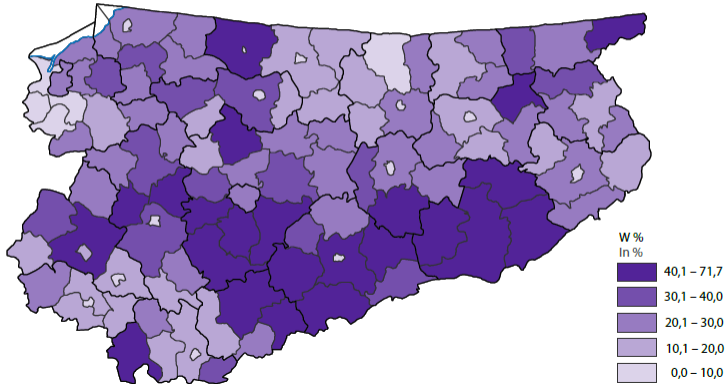
(Raport, 2025)

Użytkowanie gruntów

W strukturze użytkowania gruntów w województwie dominują grunty rolne (54,2%), wśród których 36% stanowią grunty orne, 15,6% łąki i pastwiska. Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione stanowią 32,9% powierzchni województwa. Grunty pod wodami zajmują 5,7%, co stanowi największą wartość w kraju. Jeziora w większości koncentrują się na obszarze Krainy Wielkich Jezior Mazurskich oraz na Pojezierzach: Iławskim, Olsztyńskim, Mrągowskim i Ełckim. Grunty zabudowane i zurbanizowane zajmują 3,7% powierzchni województwa.

(Audyt 2025)

Lesistość w 2023 r.
Stan w dniu 31 grudnia
Forest cover in 2023
As of 31 December

(Raport, 2025)

Lasy

Wskaźnik lesistości województwa w 2023 r. wyniósł 31,9% i był wyższy zarówno w porównaniu z 2022 r. (31,8%), jak i z 2015 r. (31,2%). W kraju lesistość wyniosła 29,6%. W województwie najwyższy wskaźnik lesistości odnotowano w gminie Ruciane-Nida i Jedwabno, a najniższy w gminie Gronowo Elbląskie oraz gminach miejskich Lubawa i Szczytno. Większość powierzchni lasów stanowiły lasy publiczne. Na przestrzeni omawianych lat ich powierzchnia wzrastała. Na koniec 2023 r. było to 706,6 tys. ha. W porównaniu z 2022 r. powierzchnia lasów publicznych zwiększyła się o 2,3 tys. ha, a w porównaniu z 2015 r. o 12,6 tys. ha.

(Raport, 2025)

Wody powierzchniowe

Głównymi rzekami przepływającymi przez obszar województwa są: Pastęka, Łyna i Drwęca. Na północnym – zachodzie obszaru zlokalizowany jest Zalew Wiślany. Występują tu liczne jeziora, m.in.: Śniardwy, Mamry i Jeziorak. Wartym uwagi jest skomplikowany system kanałów łączących poszczególne zbiorniki wodne, np. Kanał Elbląski. Wody powierzchniowe, niczym magnes, przyciągają w te rejony rzesze turystów, którzy chętnie osiedlają się nad brzegami jezior.

Ukształtowanie terenu województwa cechuje się wyraźnym równoleżnikowym układem pasów rzeźby (pobrzeża, pojezierza, niziny). Duże zróżnicowanie ukształtowania terenu przejawia się znacznymi deniwelacjami. Występują tu zarówno tereny depresyjne (najniższy punkt - Raczki Elbląskie), jak i obszary wysoczyzn morenowych (najwyższe wzniesienie – Góra Dylewska). Znaczna część obszaru województwa posiada urozmaiconą rzeźbę terenu charakterystyczną dla obszarów młodoglacjalnych. Rzeźba terenu ma istotne znaczenie dla zróżnicowania krajobrazu, wpływa na sposób zagospodarowania terenu oraz warunki klimatu lokalnego.

(Audyt 2025)

Jednym z najważniejszych obiektów zabytkowych w województwie, proponowanym do umieszczenia na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, jest zabytek techniki Kanał Elbląski (pomnik historii). Pozostałe pomniki historii w regionie to: „Święta Lipka – sanktuarium pielgrzymkowe”, „Grunwald – Pole Bitwy”, „Lidzbark Warmiński – zamek biskupów warmińskich”, „Frombork – zespół katedralny”, „Stoczek Klasztorny – Sanktuarium Matki Pokoju”, „Olsztyn – zamek kapituły warmińskiej”. W województwie utworzono jeden park kulturowy – „Park Kulturowy Warmińskiej Drogi Krajobrazowej Gietrzwałd – Woryty”.

(Audyt, 2025)

Dziedzictwo kulturowe w województwie jest istotnym elementem krajobrazu, kształtowanym na przestrzeni wieków pod wpływem uwarunkowań historycznych oraz nawarstwień kulturowych. Na terenie województwa znajdują się 5284 obiekty lub zespoły obiektów wpisane do Rejestru zabytków nieruchomych; 7242 obiekty lub ich zespoły ujęte są w Ewidencji zabytków nieruchomych. Zabytki archeologiczne wpisane do Rejestru zabytków archeologicznych województwa tworzą grupę 289 obiektów (stan na 12/05/2024).

(Audyt, 2025)

Do najważniejszych cech fizjonomii krajobrazu województwa warmińsko-mazurskiego zaliczają się:

- znaczący udział terenów otwartych (województwo jest jednym z najmniej zaludnionych obszarów w kraju),
- ukształtowanie terenu – współwystępowanie różnorodnych form morfologicznych oraz ich znaczne deniwelacje, a także różnorodne pokrycie terenu tworzą zróżnicowane i malownicze krajobrazy oraz wnętrza krajobrazowe,
- rytmika, powtarzanie się w przestrzeni przyrodniczej wnętrz („płatów”) krajobrazowych, takich jak las, mokradło, jezioro, agrocenoza, obszar zabudowany, występujących w bardzo zróżnicowanej skali i wzajemnie powiązanych zależnościami ekologicznymi,
- „duch miejsca” (*genius loci*) wnętrz krajobrazowych, jako zespół składników stwarzających specyficzny klimat i charakter danego miejsca,
- unikatowość – rzadko spotykana sekwencja kontrastujących elementów krajobrazu (np. Żuławy – Wysoczyzna – Zalew),
- duże nagromadzenie komponentów kulturowych; do najważniejszych należą m.in.: historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, panoramy i sylwety miast oraz wsi wraz z dominantami, kształtowany krajobraz rolniczy, zespoły sakralne, budowle architektury obronnej, majątki ziemskie z zespołami rezydencjonalno-parkowymi, infrastruktura drogowa, kolejowa, wodna, w tym powiązane z nimi zadrzewienia przydrożne.

(Audyt, 2025)

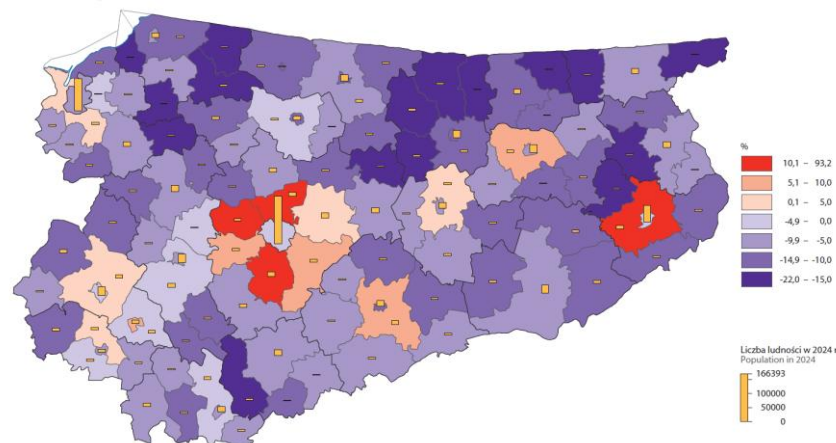
PRZEKSZTAŁCENIA KRAJOBRAZU

Przekształcenia krajobrazów województwa warmińsko-mazurskiego są silne i występują zarówno na terenach miejskich i wiejskich, jak i niezabudowanych. Związane są z różnymi czynnikami. W ostatnich latach obserwujemy silne przekształcenia związane z budową wielkopowierzchniowych farm fotowoltaicznych oraz zabudową linii brzegowych jezior. Na terenach cennych krajobrazowo pojawiają się nowe osiedla zabudowy jednorodzinnej, często o charakterze osiedli łanowych. Nowa zabudowa nadjeziorna często ma charakter tzw. drugich domów, wykorzystywanych głównie w okresie letnim.

Zmiana liczby ludności w latach 2015–2024
Population change in 2015–2024

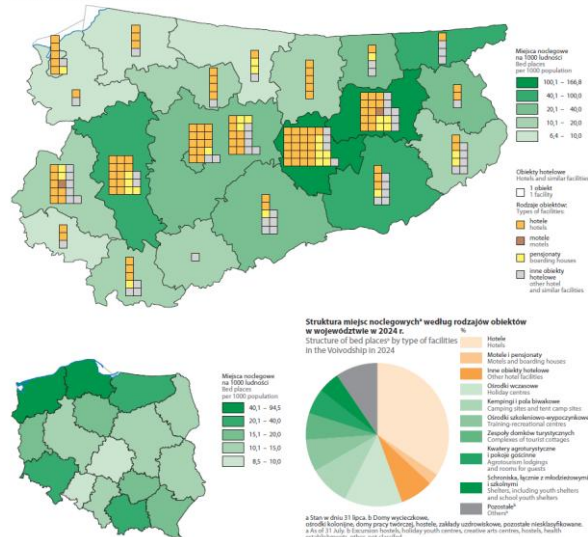
(Atlas, 2025)

Demografia

Jak widzimy na mapie województwa zamieszczonej w najnowszym wydaniu Atlasu statystycznego województwa warmińsko-mazurskiego, gminy, w których występował największy wzrost liczby ludności, znajdowały się głównie w sąsiedztwie większych miast. Liczba ludności województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2015–2024 systematycznie zmniejszała się. Spadek liczby mieszkańców był spowodowany ubytkiem migracyjnym ludności województwa, a w latach 2015, 2016, 2018–2024 również ujemnym przyrostem naturalnym.

(Raport, 2025)

Baza noclegowa turystyki w 2024 r.
Tourist accommodation establishments in 2024

(Atlas, 2025)

Turystyka

Silna presja turystyczna na tereny cenne krajobrazowo wywiera olbrzymi wpływ na krajobraz. Gwałtowny rozwój bazy noclegowej jest widoczny m.in. w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich oraz na Mazurach Zachodnich. Nowe obiekty charakteryzują się zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi. Trendem, który zyskuje na popularności, jest nawiązywanie do wzorników zabudowy regionalnej. Nie słabnie również popularność zabudowy wzorowanej na stylu „skandynawskim” oraz na tzw. „nowoczesnej stodole”.

GRODZENIE

Grodzenie terenów prywatnych

Niepokojącym zjawiskiem wpływającym na pomniejszenie walorów krajobrazowych jest grodzenie prywatnych posesji. Ogrodzenia stanowią konkretną ścianę wnętrza krajobrazowego oraz pomniejszają tzw. komfort dalekiego patrzenia. Coraz mniej popularne są ogrodzenia nawiązujące do regionalnych trendów budowlanych, np. drewniane płoty sztachetowe.

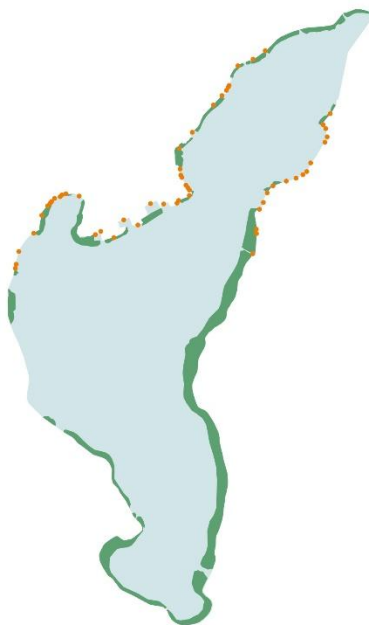
Grodzenie linii brzegowych jezior

Bardzo dużym problemem jest ponadto uniemożliwianie dostępu do jezior. W miejscowościach turystycznych skala problemu jest miejscami ogromna. Publiczna przestrzeń zostaje zawłaszczona. Na działkach pojawiają się liczne prywatne, i niejednokrotnie nielegalne pomosty.

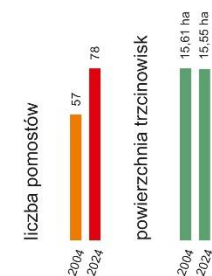
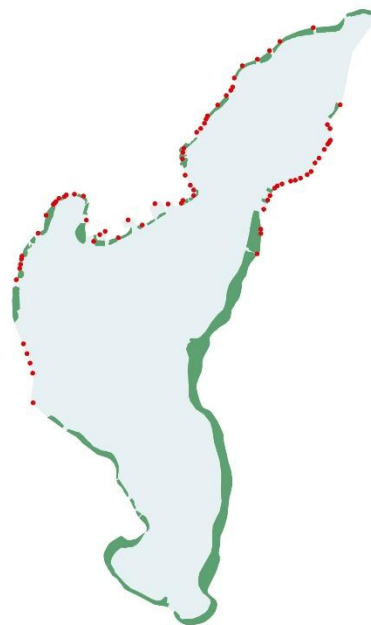

Jezioro Boczne 2004

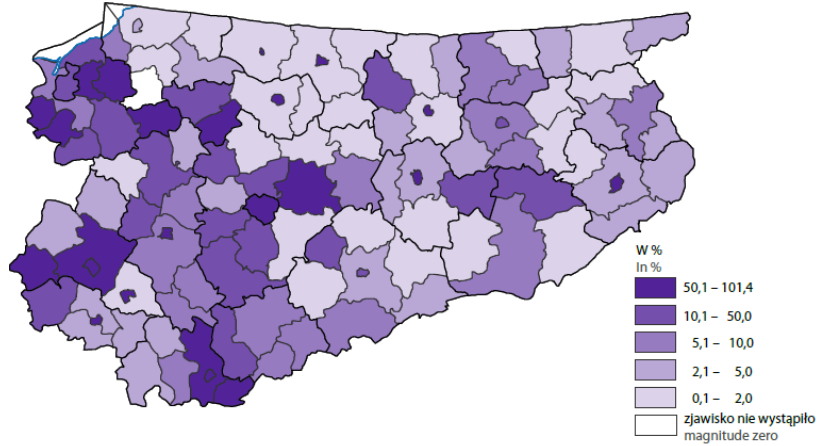
Jezioro Boczne 2024

POMOSTY – TRZCINOWISKA

Analiza wykonana tylko dla jednego jeziora (Jezioro Boczne) pokazuje skalę problemu. Analiza porównawcza materiałów kartograficznych z lat 2004–2024 pokazała przyrost pomostów z 57 do 78. Zmiany te często niestety wiążą się również ze szkodami w środowisku przyrodniczym, np. z pomniejszaniem powierzchni nadjeziornych trzciny.

Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem³ w 2023 r.

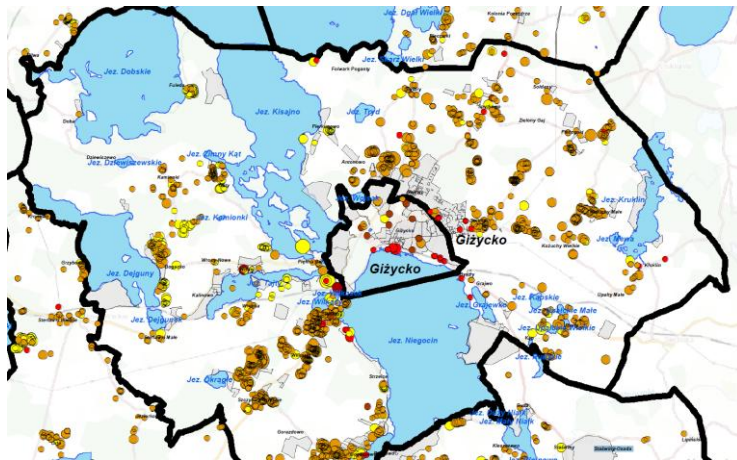

(Raport 2025)

PLANOWANIE PRZESTRZENNE

W 2023 r. w każdej gminie (z wyjątkiem Wilcząt) i w obu miastach na prawach powiatu województwa warmińsko-mazurskiego istniała powierzchnia objęta obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego, łącznie stanowiąc 345,9 tys. ha. W porównaniu z 2022 r. wzrosła nieznacznie (o 0,7%). Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni województwa wyniósł 14,3% i był nieznacznie wyższy niż rok wcześniej (o 0,1 p. proc.).

(Raport 2025)

(Inplus, 2024)

Niewielki stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w połączeniu ze zmianami wynikającymi z wprowadzenia nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym spowodował olbrzymi przyrost wniosków o wydanie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZ) w przededniu ogłoszenia nowych planów ogólnych gmin (POG) w ostatnich latach. Może to doprowadzić do olbrzymich zmian na terenach cennych przyrodniczo. Na rycinie po lewej zaprezentowano lokalizację nowych WZ w okolicach Giżycka. Więcej na ten temat – w poniższych filmach.

PREZENTACJE KONFERENCYJNE

Nagrania prezentacji wygłoszonych podczas
II Ogólnopolskiej Konferencji Ekspertkiej
„W krajobrazie Mazur” (2025)

I BLOK TEMATYCZNY: Kraina wysychających jezior?

Prowadzenie: dr hab. Agata Cieszevska

Paneliści:

Dr hab. Stanisław Czachorowski, prof. UWM
Prof. dr hab. Katarzyna Glińska-Lewczuk
Dr hab. Artur Magnuszewski, prof. UW
Dr hab. Piotr Sikorski, prof. SGGW

PREZENTACJE WYNIKÓW BADAŃ

1. Wyniki badań dotyczących zmian w zagospodarowaniu linii brzegowych jezior w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich (Łukasz Złakowski)

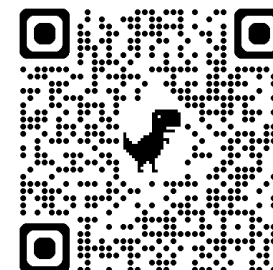
2. Nieoczywiste skutki reformy planistycznej (Michał Romański, Katarzyna Krukowska)

II BLOK TEMATYCZNY: Mazurski boom inwestycyjny?

Prowadzenie: dr hab. Sylwia Kulczyk, prof. UW

Paneliści:

Piotr Feliński
Bartosz Nowicki
Michał Romański
Katarzyna Krukowska
Łukasz Złakowski

FORMY OCHRONY KRAJOBRAZU

Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w warmińsko-mazurskim była największa wśród wszystkich województw i na koniec 2023 r. wyniosła 1 130,7 tys. ha. Było to o 1,1 tys. ha więcej niż w roku poprzednim i o 1,2 tys. ha więcej niż osiem lat wcześniej. Podobnie jak w 2022 r., stanowiło to 11,2% powierzchni prawnie chronionej w kraju. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni geograficznej województwa wyniósł 46,8%. W kraju wskaźnik ten wyniósł 32,2%. Na 1 mieszkańca województwa przypadało 8 327 m² obszarów prawnie chronionych – ponad trzy razy więcej niż średnio w Polsce.

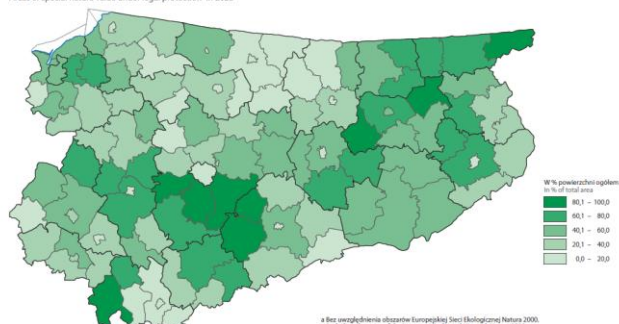
(Raport, 2025)

Mimo tego, że procentowy udział powierzchni objętych ochroną jest bardzo duży, w krajobrazach objętych ochroną nadal obserwujemy licznie przekształcenia i niewłaściwe tendencje w ich kształtowaniu. Krajobraz zmienia się bardzo dynamicznie. Niezależnie od tego, czy dana przestrzeń jest objęta ochroną, czy nie, powinniśmy dbać o nią wszyscy, bo jest naszym wspólnym dobrem.

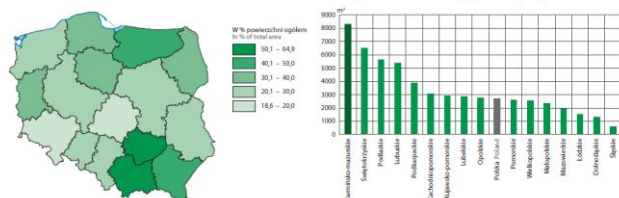

Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione^a w 2023 r.
Areas of special nature value under legal protection^a in 2023

^a Bez uwzględnienia obszarów Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.
^b Uwzględniając obszary Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000.

Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione^a na 1 mieszkańca w 2023 r.
Areas of special nature value under legal protection^a per capita in 2023

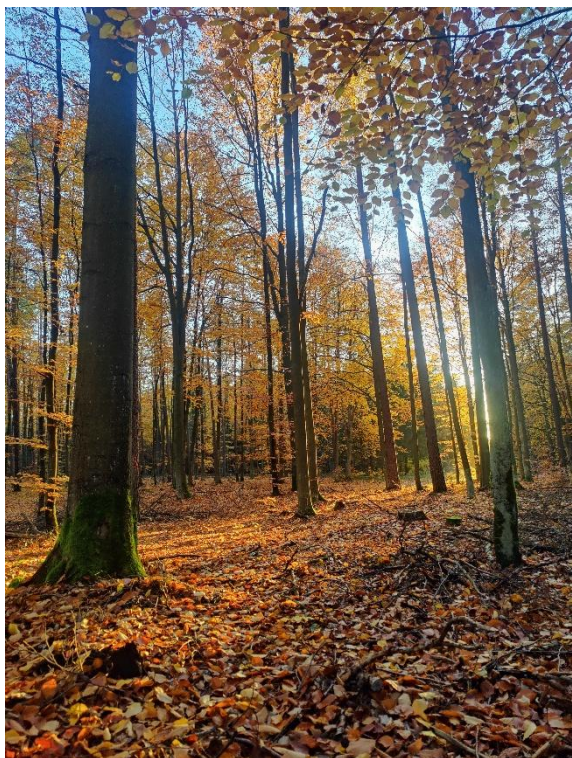

(Atlas, 2025)

Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2023 r.
Share of areas under legal protection in total area in 2023

(Raport, 2025)

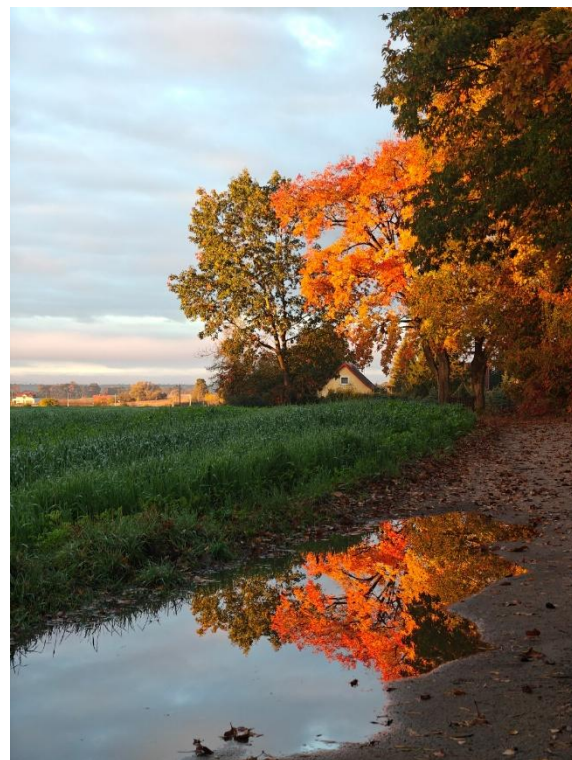

KAŻDY Z NAS MA WPŁYW!

Każdy z nas ma wpływ na krajobraz! Wszyscy jesteśmy jego częścią. Człowiek jest nie tylko odbiorcą krajobrazu. Jest jego częścią oraz przyczynia się bezpośrednio lub pośrednio do zmian w przestrzeni. Niezależnie od tego, czy jesteśmy mieszkańcem, turystą, urzędnikiem, projektantem, deweloperem czy przedsiębiorcą. Krajobraz to nasze dobro wspólne!

Poniżej prezentujemy katalog dobrych praktyk, które mogą przyczynić się, do zrównoważonego kształtowania krajobrazów, które nas otaczają.

KATALOG DOBRYCH PRAKTYK

1. ZADBAJ O PORZĄDEK

Już samo uporządkowanie posesji może mieć bardzo duży wpływ na jej wizualny odbiór. Czasami, żeby osiągnąć spektakularny efekt, wystarczy kilka godzin pracy i zerowy nakład środków finansowych. Często na swoich posesjach gromadzimy wiele niepotrzebnych rzeczy. Pamiętajmy o tym, że również elementy tymczasowe wpływają na odbiór wizualny przestrzeni. Nawet plac budowy remontowanej posesji może być estetyczny. Oczywiście przesadna sterylność też nie jest wskazana. Nie wszystko musi być „od linijki”.

2. ZADBAJ O BUDYNKI I BUDOWLE

Zadbaj o obiekty znajdujące się w miejscu, w którym mieszkasz lub przebywasz. W przestrzeni estetycznej przebywa się przyjemniej. Nawet stare budynki mogą wyglądać schludnie. Warto naśladować historyczne, regionalne wzorce. Inspiracji warto szukać np. w pobliskich skansenach. Tanim rozwiązaniem pomagającym w zakryciu nieestetycznej elewacji może być pokrycie ścian budynków pnączami.

3. STWÓRZ ESTETYCZNY I BIORÓŻNORODNY OGRÓD

Poprawnie zaprojektowany i urządzony ogród może być cennym elementem krajobrazu. Estetyczny ogród – to nie zawsze ogród stworzony od linijki, z równo przyszyżonymi trawnikami i równo posadzonymi roślinami. Dzikie ogród również może być estetyczny. Jest przy okazji bardziej bioróżnorodny i dzięki temu łatwiejszy w pielęgnacji.

Różnorodność biologiczna – zróżnicowanie żywych organizmów występujących w ekosystemach, w obrębie gatunku i między gatunkami oraz zróżnicowanie ekosystemów.

(Ustawa o ochronie przyrody)

Żywopłot z żywotnika zachodniego nie jest najlepszym rozwiązaniem. Unikaj gatunków obcego pochodzenia w ogrodzie. Rodzime gatunki również mogą być piękne. Zamiast monotonnego żywopłotu iglastego posadź wzdłuż ogrodzenia mieszankę krzewów liściastych, wyższych bylin i trawy ozdobne. Taki niestrzyżony żywopłot nie tylko osłoni od sąsiada, ale jednocześnie stanie się miejscem występowania wielu cennych gatunków zwierząt. Stwórz ogród, który będzie nawiązywał do środowiska naturalnego. Nie kopiuj złych wzorców od sąsiadów.

Prezentacja: Praktyczna wiedza o bioróżnorodności i dobre przykłady działań we własnym ogrodzie, które wspierają bioróżnorodność. Narzędziownik dla ogrodnika (Mariusz Antolak)

4. ZADBAJ O ESTETYKĘ OTOCZENIA

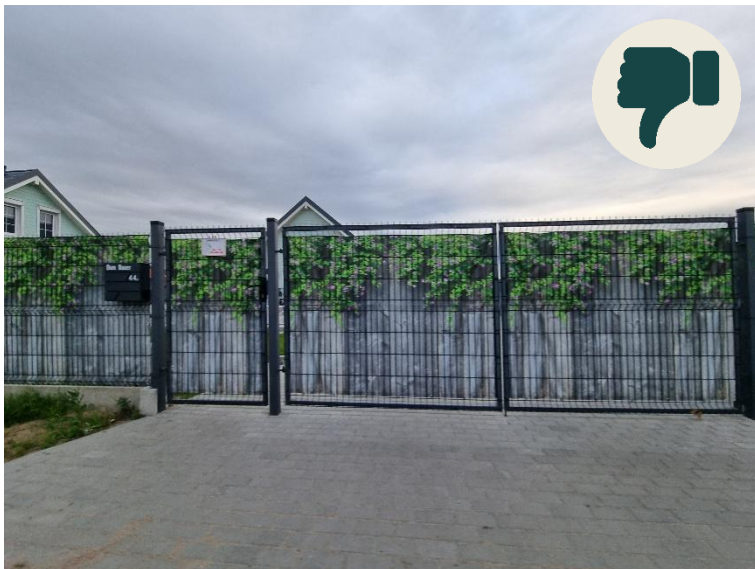

Przestrzeń ocenia się jako estetyczną zazwyczaj w sytuacji, gdy jest uporządkowana i wyraźnie widać trud włożony w uporządkowanie np. skweru wiejskiego. Zbyt sterylne i przeładowane elementami małej architektury przestrzenie mogą przestać być odbierane jako piękne.

Pojęcie piękna w historii estetyki wykazywało ogromną zmienność, wieloznaczność. Typowe i często spotykane są określenia piękna jako obiektywnej właściwości przedmiotów (zwłaszcza ich układu), takie jak np.: harmonia, symetria, proporcja, miara czy ład, swoista przyjemność wzrokowa lub słuchowa, stosowność (właściwość, odpowiedniość) lub użyteczność.

(Encyklopedia PWN (online))

5. MYŚL O SOBIE I O INNYCH

Pamiętaj, że kąt padania jest równy kątowi odbicia! Każdy z nas chce mieszkać w pięknej okolicy i mieć widok na piękny krajobraz. Dom, który budujesz, też jest częścią krajobrazu. Decydując się na inwestycję, zastanów się nie tylko nad swoimi benefitami. Pomyśl też o innych odbiorcach przestrzeni, którzy przebywali tu wcześniej, którzy są z nią zżyci. Nowe inwestycje wpasuj w przestrzeń. Jeśli na danym obszarze obowiązują jakieś zakazy lub nakazy wynikające np. z form ochrony przyrody – stosuj się do nich. Przekażmy piękno krajobrazu następnym pokoleniom.

6. NIE WYRÓŻNIAJ SIĘ

Zadbajmy wspólnie o przestrzeń, w której mieszkamy. To nasze dobro wspólne. Piękno tkwi w harmonii. Harmonia to spójność stylistyczna. Wkomponuj nowe elementy w krajobraz. Wszystkie dachy we wsi są obłożone czerwoną dachówką? Twój też będzie wyglądał dobrze, jeśli będzie miał taką! Nie starajmy się za wszelką cenę wyróżniać się w przestrzeni.

7. MNIEJ ZNACZY LEPIEJ

Hołdujemy zasadzie minimalizmu. Często mniej znaczy lepiej. Zasadę tę możemy przełożyć na wiele sytuacji, w których mamy do czynienia z kształtowaniem krajobrazu. Spójrzmy na te dwie fotografie. Teren nadwodny na górnej fotografii z misterną kompozycją roślinną, ze żwirowymi ścieżkami i bogatym programem użytkowym kompletnie nie wpisuje się w lokalny krajobraz. W inwestycję włożyliśmy mnóstwo energii, czasu i pieniędzy, a dużo lepszy efekt osiągnęlibyśmy, korzystając z rodzimych gatunków i pozostawiając płaty niekoszonego trawnika w miejscu istniejącej rabaty.

8. DOCENIAJ TRADYCJĘ I SPECYFIKĘ MIEJSCA

Planując nowe inwestycje, powinniśmy uszanować region i specyfikę miejsca. Nie powinniśmy ślepo podążać za wszystkimi trendami. Zabudowa, która dobrze wygląda w Skandynawii lub na Podhalu, nie będzie dobrze komponowała się z krajobrazem warmińskim lub śródlądowym. Warto korzystać z wzorników zabudowy regionalnej i dostosować swoje zamierzenie projektowe do lokalnej tradycji budowlanej. Warto również korzystać z lokalnych materiałów. Elewacja mazurskiego domu wyłożona włoskim trawertynem będzie dużo droższa, pozostawi większy ślad węglowy, ale również nie będzie się dobrze komponowała z otoczeniem, tak jak ta wykonana z kamieni, które zrodziło pole sąsiada.

ZABUDOWA REGIONALNA NA WARMII I MAZURACH

LITERATURA

Dobrą praktyką stosowaną od wielu lat na Warmii i Mazurach jest projekt: „Twój dom – dialog z tradycją”, w ramach którego powstają projekty współczesnych budynków, nawiązujących do zabudowy regionalnej

Więcej: <https://twojdomdialogztradycja.nid.pl/o-projekcie/>

Inspiracje

- Liżewska I. 2007. *Tradycyjne budownictwo wiejskie na Warmii i Mazurach. Krajobrazy i formy regionalne.* Wydawnictwo BORUSSIA.
- Liżewska I., Knercer W. (red.). 2003. *Zachowane – ocalone? O krajobrazie kulturowym i sposobach jego kształtowania.* Wydawnictwo BORUSSIA.
- Bartoś M., Zalewska B. 2003. *Architektura w krajobrazie wiejskim Warmii i Mazur.* Wydawnictwo BORUSSIA.
- Storz K. 2011. *Murowany dom wiejski w krajobrazie kulturowym Warmii i Mazur.* Wyd. Scholar.
- Wysocki J. 2010. *Zróżnicowanie regionalne budownictwa wiejskiego Warmii i Mazur.* Wyd. EM-Press.
- Olszak P. 2023. *Wzornik Mazurski, czyli o budowaniu według nieba i zwyczaju mazurskiego.* Wyd. Polska Drewniana. Pisz.

9. OBSERWUJ I INSPIRUJ SIĘ NATURĄ

Rozejrzyj się dookoła. Spójrz jakie rośliny rosną w sąsiedztwie. Natura to najlepszy nauczyciel. Dostosuj rośliny nie tylko do uwarunkowań siedliskowych, ale też zwróć uwagę na ich kolorystykę i pokrój. W naturalnym środowisku nie występują drzewka szczepione na pniu z koroną w kształcie kuli (tzw. *lollipop tree*). „Tuje” nie będą pasowały do ogrodu wiejskiego na Mazurach, ale już na cmentarzu mogą komponować się znacznie lepiej. Korzystaj z szerokiego wachlarza gatunków rodzimych. Ich wymagania są mniejsze, co ma ogromne znaczenie w czasach dynamicznych zmian klimatu.

10. WPISZ SIĘ W KRAJOBRAZ

Korzystaj umiejętnie z krajobrazu, czerpiąc z jego walorów. Wpisuj się w zastaną strukturę krajobrazu. Twoja inwestycja powinna być spójna z otoczeniem i być jego dopełnieniem. Korzystaj z zasady mimetyzmu.

Zasada mimetyzmu - sposób kształtowania krajobrazu poprzez „wtapianie” projektowanego obiektu w teren, upodabnianie go kolorystyką i kształtem do otoczenia
(Zachariasz 2006)

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Eliot Ch. W. 1910. List do wydawcy, 24.09.1910, Landscape Architecture, IX, 1910, 40.
- Bell S. 1993. Elements of Visual Design in the Landscape, Routledge, London.
- Bell S. 1999. Landscape. Patterns, Perception and Process, Routledge, London.
- Bogdanowski J., 1976. Kompozycja i planowanie w architekturze krajobrazu, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bogdanowski J. 1990. Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu, PK, Kraków.
- Zachariasz A. 2006. Zieleń jako współczesny czynnik miastotwórczy, ze szczególnym uwzględnieniem roli parków publicznych, PK, Kraków.

Prawo

- *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.*
- *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.*
- *Ustawa o ochronie przyrody.*
- Europejska Konwencja Krajobrazowa.

Opracowania studialne

- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa warmińsko-mazurskiego 2025. Urząd Statystyczny w Olsztynie. 2025.
- Atlas statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego. Społeczeństwo – Jakość życia – Przestrzeń. Urząd Statystyczny w Olsztynie. 2025.
- Audyt krajobrazowy województwa warmińsko-mazurskiego. Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie. 2025.

dr inż. arch. kraj. Mariusz Antolak
Fundacja „W krajobrazie”

2025